

SÖZDE KIZLARA KARŞI BİR GÖZDE KIZ: MEBRURE

Sözcük Sayısı: 3994

Turkish A

Category: 1

Araştırma Sorusu: Peyami Safa'nın Sözde Kızlar romanında yanlış Batılılaşma olgusu romandaki kadın figürlerin yaşayışları üzerinden nasıl ele alınmıştır?

MAYIS, 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	2
1. GİRİŞ	3
2. TANIŞMA	7
2.A. KARŞILAŞMA	7
2.B. TANIŞMA	9
3. TUTULMA	12
4. YIKILMA	16
5. SONUÇ	21
6. KAYNAKÇA	22

1. GİRİŞ

Toplumlar tarih boyunca çeşitli nedenlerle etkisinde kaldığı kültürle, yaşadığı dönemin bilgi birikiminden yeni kültürler oluştururlar. Türk toplumunun da kendine özgü yapısı içinde dünyaya bakışını oluşturan, toplumu bir arada tutan ve bireylerine aidiyet katan değerleri; kültürel değişimlerle, çoğu zaman toplumun zorlandığı veya geç fark ettiği yıkımlara uğramışlardır. Türk Batılılaşması da Batıyla tanışan toplumun bu tanışmanın getirdiği birikimini doğru değerlendirememesiyle değerlerin bozulmasına dönüşerek, toplumda yıkıma yol açmıştır:

*“Türk Batılılaşması, Osmanlı İmparatorluğu’nda başlayıp Cumhuriyet Türkiye’sinde yeni boyutlar kazanan, Batı Avrupa’nın toplumsal ve fikrîsel bileşimini ulaşılması gereken hedef olarak gösteren bir harekettir. Bu görüş bazen ılımlı bir biçimde ortaya çıkmış, bazen de geleneksel kültür unsurlarımızı eleştiren ve onlara karşı çıkan boyutlar haline gelmiştir.”*¹ (Mardin, 1995: 9)

Batılılaşmadan beklenen, mevcut kültürünün zenginliklerini harmanlayarak, Batının modern bilimsel yaklaşımlarının ve yöntemlerinin de katkısıyla ilerlemek iken bu hedeften sapılmıştır. *“Temel düşüncesi Doğu’nun ahlakının, maneviyatının ve ruhunun, Batı’nın bilim ve aklıyla sentezlenmesi”*² olarak tanımlanan Batılılaşma, fazla gelenekçi ve yeniliklere kapalı olarak, kendi öz değerlerini de kısmen kaybetmiş Doğu kültürünün gerici zihniyetine kapılmış mevcut kültürün üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla doğru anlayamamış Batı, şekilcilik ve paraya bakışla eşleşen, sadece görünüşlerden oluşan bir olgu olarak Türk kültürü içine yerleşmiştir.

¹ Mardin, Ş. (1995). *Makaleler 4- Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

² Aktaşlı, H. U. (2011, Ağustos-Eylül-Ekim). “Türk Muhafazakârlığı ve Kemalizm: Diyalektik Bir İlişki.” *Doğu Batı*, 58, 147-163.

Peyami Safa'nın 1923'te yazdığı "Sözde Kızlar" romanında, yeni yıkılan bir imparatorluğun ardından gelen taze bir ülkenin yapıtaşındaki, daha öncesinden gerçekleşmiş ancak bu yeni ülkede de etkilerini gösteren değişimler konu edilmektedir. Bu değişim, Batılılaşmadır. 20. yüzyılda geçen romanda, toplumun değişiminde etkili olan gelişmişlik olarak düşünülen yanlış yorumlanmış Batı kültürü ile buna karşıt bir grubun değişimi kabullenememesi ve Batı hayranı diğer grubunsa çağa ayak uydurma çabası içinde açmazlar yaşayarak bozulup toplumu yıkıma sürüklemesi sunulmaktadır.

Romadaki bu yansımalar, toplumdaki kadınlar üzerinden verilmektedir. Burada kadının toplumu biçimlendirici rolü düşünülebilir. Kadın önce toplumdaki bilgi ve düşünceleri alır, kendince yorumlar ve şekil alır. Sonra bu topluma yeniden şekil verir. Bir döngü söz konusudur. Bu döngü içinde de faydayı da zararı da yine kendisi görür. Bunlara yönelik olarak romanda yazarın eleştirisi, Batılılaşmanın amaçlandığı doğrultuda gitmemesidir. Yani Batının iyi yönlerini örnek almak amacıyla ortaya çıkan Batılılaşma, Anadolu insanının batılılaşmayı yanlış anlaması ve bu harekete bakış açısında bireysel çıkarlarıyla heveslerini ön planda tutması yüzünden içerik olarak yön değiştirmiştir. Bu yön değiştirme de, özentilik, kısa yoldan para sahibi olma, amaçsız eğlenme merakı gibi olumsuz sonuçlar yaratmıştır.

Toplumun, Doğuya dönük yapısının bozulmasının yanına bir de Batıya dönüşünün getirdiği sorunlar eklenince, çift etkiyle toplum çöküşe uğrar. Kadın figürler; toplumu ve içinde bulunduğu döngünün fotoğraflarıdır. Yazarın yansıtmaya çalıştığı yeni toplumsal yapı, romanda Batılılaşmanın aşamalarıyla ortaya çıkışını yansıtmaktadır.

Bu yönüyle roman üzerine daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde, romanda, "*Doğulu ve Batılı karakterlerin karşılaştırılması*" , "*Doğulu kadının yanlış Batılılaşması*" gibi daha çok karakter ve temaya yönelik incelemelerin yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle, bu tezde, farklı olarak toplumun yanlış anlaşılmalı Batılılaşmayla aşama aşama tanışmasını yansıtan bir

konunun kadın figürlerin yaşayışları üzerinden incelemenin yerinde olacağı düşünülerek bir çalışma yapılmıştır.

Romadaki odak kadın figür Mebrure, Anadolu'dan gelen ve geleneklerine bağlı, Batılı sayılabilecek düzeyde iyi bir eğitim almış başkarakter olarak yaratılmıştır. Bu durum yazarın Batıya karşı olmaktan çok Batılılaşmanın doğru anlaşılmasına bir tepki olarak yaratımını oluşturduğunu düşündürmektedir.

Romanda, Mebrure üzerinden, Anadolu'nun içinde barındırdığı değerlere vurgu yapılarak Doğu-Batının doğru sentezlenerek ortak bir değer oluşturulması hedefi, Nadir ve Fahri figürlerinin Mebrure'nin arkadaşı olmaları üzerinden yansıtılır. Nadir, Batılı bir eğitim almış kendi ulusal değerlerini de koruyan, Fahri'ye Doğunun bozulmamış, gerilememiş değerlerini taşıyan kendisini Doğulu kültürle yetiştirmiş entelektüel birer figür olarak kurgulanmışlardır.

Roman, Mebrure'nin babasını aramak için İstanbul'a gelip, sütbabası Faik Paşa'nın kardeşi Nafi Bey'in köşküne sığınmasıyla başlamaktadır. İstanbul'da bundan daha uygun, yanlarına gidebileceği kimsesi yoktur. Mebrure, Nafi Bey'in eşi Nazmiye Hanım ve kızları Nevin'le oğulları Behiç'in yaşadığı bu evde bir süre konaklar.

Yazar, yanlış Batılılaşmadan kaynaklı yozlaşmış, bozulmuş insani değerleri; yarattığı birincil kadın figürler Nevin, Belma ve diğer ikincil kadın figürlerle ve bunlarla ilişkisi olan erkek figürler Behiç ve Siyret'le eleştirmektedir. Özellikle Nevin ve Behiç düştükleri yanlış Batılılaşma çukuruna diğer insanları da çekmektedirler. Romanda Nevin figürü, yanlış Batılılaşmanın ne denli çirkinleşebileceğini, özellikle kadınlar olmak üzere, bir toplumun nasıl bir felakete sürüklendiğini göstermekte temel figür olarak kullanılmıştır. Romanda Behiç ve Siyret de çıkar ilişkilerine dayalı dostluklar kurar; kumar oynayıp çapkınlık yapar, kadınlara tecavüzde bulunur ve üçkâğıtçılık ederler. Belma'nın düştüğü sefalet toplumun geldiği son aşamayı göstermesi yönünden romandaki en vurucu noktadır. Romanın başlığı

olan ‘‘Sözde Kızlar’’ tamlaması da, bu yönüyle, hem Batıyı anlamayarak farklılaşmış hem de kendi kültürünü unutmuş kadınlara verilmiş bir ad olarak değerlendirilebilir.

Bu tez çalışmasında, yukarıda verilenler çerçevesinde yazarın yer verdiği eleştiriyile, toplum olarak geline süreçin aşamaları; Batıyla karşılaşma, tanışma, Batıya tutulma ve son olarak meydana gelen yıkılma alt başlıklarıyla sunulacaktır.

2. TANIŞMA

Peyami Safa'nın "Sözde Kızlar" romanının odak figürü Mebrure kadın bir figür olarak romanda kurgulanmaktadır. Roman, Mebrure'nin, babasının Yunanlılar tarafından esir alınmasıyla babasını aramak için İstanbul'a gelişiyle başlar ve geldiği İstanbul'da Batılı yaşamla tanışmasıyla biçimlenir. Bu tanışma, romanda Mebrure'nin Anadolu'daki yaşamının tanıtımı ve İstanbul'da yaşadıklarıyla geliştirilirken, babasını ararken kafasını karıştıran durumlarla karşılaşır en sonunda yaşanan yıkımları öğrenerek yeniden Anadolu'ya dönmeye karar vermesiyle sonuçlanır. Tüm bunların sunulmasındaki temel neden, Batılılaşma kavramının doğru anlaşılmayarak, yıkılmaya yüz tutmuş bozulmuş bir kültürün kötü bir uzantısına dönüşme aşamalarının Mebrure'nin yaşadıkları ve tanıştığı kişiler üzerinden verilmesidir.

2. A. KARŞILAŞMA

Peyami Safa'nın Sözde Kızlar romanında, Mebrure, ulusal değerlere önem veren, Amerikan okulunda modern sayılacak iyi eğitim almış bir figürdür. Figürün bu yönleri dikkate alınarak, yazar tarafından "Mebrure" adının seçilmesi önemlidir. "Mebrure" köken olarak Arapçadır. "Hayırlı" , "beğenilmiş" , "kabul edilmiş" anlamındaki sözcük, Mebrure'nin; yazarın onayladığı bir tip olduğunu gösterir.³

Mebrure, İstanbul-Beşiktaş doğumludur. On yıl İstanbul'da kalmış, annesinin ölümüyle babası İhsan Efendi'yle Manisa'ya taşınmış, Anadolu kültürüyle yetişmiştir. Yedi yıl İzmir'de Amerikan Mektebinde eğitim almış bir yandan da Türkçe dersi için özel öğrenim görmüştür. Babası geçimini tuhafiyeye mağazasından sağlamaktadır. Yunan işgaliyle babası casus olduğu gerekçesiyle esir alınmaya çalışılmış, mağazası zapt edilmiş ancak yakalanmamak için kızına

³ Özön, Mustafa Nihat. *Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük*. 4. baskı, İnkılap, 1988. syf.470, "mebrure" maddesi

haber veremedi kaçmıştır. Babasının arkadaşları da tutuklanınca Manisa’da kimsesi kalmayan Mebrure tutuklanma korkusuyla Bursa’ya annesinin üvey dayısı Hüseyin Bey’in yanında kısa bir süre konaklayıp ardından Bandırma’ya geçer ve son çare olarak da İstanbul’a sütbabası Faik Paşa’nın biraderi Nafi Bey’in köşküne sığınmaya gelir. Bu süre boyunca yıpranmış ve çile çekmiştir. Artık babasını bulup, kendine de biraz olsun huzur ve rahat aramaktan başka amacı kalmamıştır.

Romanda, Mebrure bu köşkte hiç alışık olmadığı bir yaşayışla karşılaşmıştır. Bu yaşam; lüks içinde, savaştan ve ülke sorunlarından bihaber olarak kumar oynanan, davetlerle ve eğlencelerle gösteriş içinde yaşayışa odaklıdır. Böyle bir ortama Mebrure yabancıdır. Burada zorunlulukla bulunduğundan, gidecek yeri olmadığından ve nezaketinden çevresindeki herkese kibar davranmaya çalışmaktadır.

Mebrure, romanın başlarında, konakta Batılı eğitimiyle tanıtılır. Bu, romanda, Batılı doğru eğitimin niteliğinin sunulmaya çalışmasındandır. Bir yandan da girdiği bu çevre Batılı bir eğitimin değerini fark edecek yapıda değildir, Batılılaşmanın yanlış anlaşıldığı bozuk bir çevredir. Romanda bu eğitimi anlayacak sadece Nadir Bey ve Fahri vardır:

“Mebrure, Nadir’e yaklaşmış kulağına eğilmiş, soruyordu: -İhtisasınız nedir beyefendi, galip geliriz değil mi? Nadir bu hiç tanımadığı genç kıza dikkatle bakarak düşündü. Galip gelip gelmeyeceğimizi düşünmekten ziyade, salonda yeni gördüğü bu çehrenin manalarını tahlile uğraşıyordu.” (Safa, 2017: 61)

Hatta Fahri, Mebrure’nin babasıyla daha önceden tanışmış, Mebrure’yi de aldığı eğitimle hatırlamaktadır: *“-İhsan... Tuhafiyeci İhsan Efendi. -Tanıyorum... Yanılmıyorsam siz İzmir’de Amerikan mektebinde tahsilde idiniz.” (81)* Mebrure’nin eylemlerine de yansıyan eğitimi, romanda sıklıkla vurgulanarak Batılılaşmayla, yanlış Batılılaşma arasındaki fark verilmeye çalışılmaktadır: *“-İki senedir hiç çalmıyorum, parmaklarım durmuştur, hem siz*

yeni havalar bilirsiniz. Biz mektepte hep klasik havalar çaldık.” (21) Mebrure romanın başından sonuna duruşuyla, Anadolu'nun bozulmamış kültürünü ve Batılılaşmanın doğru izlerini taşıyan “sözde kızlar”dan farklı olarak “gözde kız” olarak idealize edilmiş bir figürdür.

2.B. TANIŞMA

Peyami Safa'nın Sözde Kızlar romanında, Mebrure figürü İstanbul'a babasını aramaya geldiği ilk anda İstanbul'da Batılı kültürle karşılaşır: “*PANGALTI... Gece yarısına birkaç dakika var. Sinemanın kapısında, iki parlak derili, gürbüz hayvaniyle, zarif bir araba duruyor.*” (7) Romanın daha ilk cümlelerinde “sinema”nın vurgulanması; Batının etkilerini vermektedir. İlk anda arabacıların Batılılaşmayla ilgili olumsuz görüşleri yanlış Batılılaşmaya dair ilk ipuçlarını vermektedir:

“- Aha... şu karı işte... oyunu bu oynuyor... (...) Bu kadının oyunu oldu mu bütün Şişli, Altınbakkal'a kadar, erkekli karılı buraya dolarlar... Cenabet karının oyunları da en aşağı yedi sekiz kısımlıktır, çok bekletir.” (7-8)

Yazarın romanında ilk sayfalarda çizdiği İstanbul görünüşleri Anadolu'yu, dolaylı olarak da Anadolu kültürünün geldiği son hali göstermektedir. Anadolu Batıya dönmeyen kendi yüzüyle, kabalık bulguları içermektedir. Arabacılar arasında geçen sohbette belli bir kesim tarafından “sanatçı” olarak kabul edilen sanatçı hakkında saygısızca konuşmaları, Mebrure'ye ettikleri teklif son derece kötüdür: “*-Eh... Haydi... Arabaya atlayın... Köşkten parayı verirler. -Ya vermezlerse? Arabacı sinsice güldü: -Adam sen de, güç iş değil a: Ödeşiriz!*” (9) Masum sayılmayacak bu yardım etme çabası arabacının Mebrure'ye şaka yollu ahlaksız bir teklif sunması da Anadolu'nun yozlaşmış yanlarını göstermektedir.

Mebrure'nin İstanbul'a gelişiyle, bu şehirde zorunlu olarak kaldığı evde de, etrafı, o farkında bile olmadan, temiz kalamayan, Anadolu'lu olmayan Batılılaşmayı da yeterince anlayamayan,

bir grupla çevrilmiş olur. Bu, daha ilk anda Nevin'in kendisine giyinmesi için hazırlattığı eşyalardan anlaşılmalıdır:

“Tereddütle bohçaya yaklaştı evvela biraz baktı, sonra yavaşça parmaklarını kumaşa götürdü ve bohçayı açtı: İlk gözüne çarpan şey, pembe renkli, ince yünlü, sade bir roptu. Fakat az hırpalanmış adeta yeni ve ütülü. Sonra mavi ipekli bir kaşkorse, tamamıyla yeni, daha sonra muslinden bir dekolte, krepdöşinden turuncu kurdeleli bir kombinezon, bir çift yeni, siyah ipekli çorap ve şu bu.” (16)

Mebrure'nin efsunkâr kıyafetlere karşı hissettiği, bir yandan nicedir oradan oraya savruluşuyla hissettiği, özlem ve ihtiyaç duygusudur. Onun hayranlıkla izlediği bu Batılı kıyafetlerin detaylarıyla, yeni düzenin getirdiklerine sahip olmanın ne demek olduğunu farkındadır ve onlara erişemeyeceğinin, Anadolu'nun yoksulluğunun da bilincindedir. Etrafında gördüğü insanların ihtişamı onu bir anda başka düşüncelere de sürüklemiştir: Batılı giyinmemek, süslenememek ve Anadolu'lu kalmak eksiklidir. Bir yandan da romanın daha en başından itibaren evin kızı Nevin ve oğlu Behiç de Mebrure'yi etkileyerek kendi dünyalarına hızla katmak için sürekli çevresindedirler. Bu, Mebrure'nin Batılılaşmanın yanlış anlaşılma yüzünü yakından izlemesini sağlayacaktır.

Romanda figürlerin gözünden Batılılaşma olarak anlaşılma şeyler sıralanmıştır, Türk giyim kuşamı bırakılarak sadece özentisi olarak Fransız giyimi tercih edilmektedir. Kadınlar, sadece kabul günlerinde dikkat çekebilmek amacıyla, korse, firfir, Fransız stili takı ve pabuçlar giyerken, erkeklerde takım elbise, pantolonlar, paltolar giyinmektedirler.

Romanda Nevin, sadece gösteriş için bir hayvan edinmiştir. Gösteriş merakı Nevin'i öyle sarmıştır ki Mebrure başından geçen çileleri anlatırken lafını bölüp köpeği Napolyon'u yerli yersiz övmektedir:

“-Bu köpeğe yaptığım fedakârlığı sormayınız. Kâfir yalnız etle doymuyor, su yerine süt içiyor, insan gibi şokola yiyor, kendisiyle meşgul olunmazsa kızar, öfkelenir, delilikler yapar.(...) [B]uraya ta Viyana’dan getirdim.” (19)

Nevin gösterişin hâkim olduğu kabul günleri de düzenlemektedir. Bu türden günler için israfa bulunmak, günlerce hazırlık ve alışveriş yapmak, çok miktarda yapay güzelleştiriciler kullanmak gösterişin abartıldığını anlatır niteliktedir:

“O sokaklarda böyle ne kadınlara rastlamış, onların küçük birer mürekkep hokkası gibi siyah göz çukurlarına, sara’sı tutmuş insanlar gibi bembeyaz yüzlerine, dudaklarının çekik ve iğrendirici kırmızılığına tiksinererek bakmış.” (42)

Çoğu zaman yarım bir Fransızcayla ve yabancı kökenli kelimelerin günlük dilde Nevin tarafından kullanılması da gösteriş yapmanın bir başka yoludur: *“Nasıl söyleyeyim... Pek ‘vatreyan... Söyle Türkçesini... pek... cazip...” (22)* Tüm bu tutumların yanında amaçsızca yarışircasına içilen içkilerin, sarhoşlukla sürüklenen kumarın Batılılaşma zannedildiği bir atmosfer romanda aktarılmaktadır. Yazar sıraladığı bu örneklerle Batılılaşmanın ne kadar da yanlış anlaşıldığını yansıtmaya çalışmıştır.

Tüm bunların ötesinde, romanda, arkadaş ilişkilerinin daha da önemlisi, aile temelini sarsılarak sevgi, hoşgörü ve saygı gibi değerlerin yitirildiği Siyret’in Nazmiye Hanım’ın arkadaşı Naciye Hanım’a yaklaşımıyla gösterilmektedir:

“-Azizim, gayet basit bir hikâye: Ben yaşlı kadınları tercih ediyorum. Hediye istemezler, mükemmel bir kıyafet aramazlar, sitem etmezler, fazla kıskanmazlar, cefaya katlanırlar, hatır almasını bilirler, can sıkımazlar... Necmiye Hanım bu bapta enfes bir numunedir.” (49)

Bu, yanlış Batılılaşmayla kadın-erkek ilişkileri giderek sahteleşmiş ve anlık, bencilce duygular değerlerin yerini almıştır. Kadın-erkek ilişkileri sömürüye dayanarak kadınları kötüye kullanma olarak algılanmaya başlamıştır.

Mebrure çevresini saran bu durumlara, başta aldırış etmese de bir süre sonra etkilenmekten kaçınmaz. Bu bağlamda Mebrure bulunduğu ortamda yaygınlaşan kültürle tanışmış olur.

3. TUTULMA

Peyami Safa'nın "Sözde Kızlar" romanında Mebrure başta olmak üzere birçok kadın figür, yanlış Batılılaşmanın şaşalı yanına tutulmuş, bu dünyaya kapılmış olarak çizilmişlerdir. Mebrure'nin bu baş döndürücü dünyaya kapılışının ilk izlenimleri oluşmaya başlamıştır:

"Odanın tavan süsleri, zarif eşyaları, iki seneden beri ilk defa yattığı rahat, bembeyaz, temiz örtüler, yastık yüzleri, bütün bu refah duygusu veren şeyler Mebrure'yi canlandırıyor." (14-15)

Mebrure temel ihtiyaçlarını ve barınma ihtiyacını karşılayacak Nafi Bey'in evine yerleşince bir yere ait olmak hissiyle kendini güvende hissetmeye başlar ve kısa bir zamanda bu evdeki Batı etkilerinin farkına vararak o da buna uygun davranmaya başlar: "*Bonsuar Mebrure Hanım, nasılsınız? -Mersi, iyiceyim.*" (34) Mebrure'nin kendisine yöneltilen Fransızca selamlamaya yanıt verme çabası bu kültüre uygun davranarak kendini bu ortamın gerisinde göstermemeyi istediğini vermektedir.

Mebrure'de bu en ilk bakışta güvenilir, sevgi dolu tavırlarla örülmüş bir ortam izlenimi uyandırmıştır. Misafirperver olarak algılanabilecek ev sahiplerinin, kucaklayıcı tutumlarında hoşgörü gözlemlenmektedir. Onlardan babasından kaynaklanan bir yakınlık görmek onu gönendirmekle birlikte mahcup da hissettirir. En kısa zamanda babasını aramaya koyulmayı düşünür ancak bir yandan da bu lüks görülen hayatı hayretle izlemeye de başlamıştır.

Romanın devamında, Mebrure, evin küçük hanımı, yanlış Batılılaşmaya kapılmış Nevin'in hediyelerinden etkilenmekte ve mutlu olmaktadır. Bu hediyeler bazen nakit para bazen davet için giyecek yeni kıyafetler bazen de yeni Fransız modasına uygun günlük kıyafetlerdir:

“Mebrure'nin parayı tutan eli kötürüm olmuş gibi boşlukta sallandı, yüzü kızardı, dudakları titredi; genç kız bunu reddetmedi, teşekkür etmedi, bir kelime telaffuz edemedi, Nevin'e selam bile vermeden, elini sıkmadan sokağa atıldı.” (26)

Mebrure bu durumun onu bir besleme gibi göstermesinden de çekinmektedir, bu aileye karşı mahcubiyet hissetmektedir. Çok geçmeden hayal kırıklığına uğrayacaktır. Evde iyi niyetle içinden geldiği gibi davranan Mebrure, eski bir fotoğrafın kendisine gösterilmek istenmesi bahanesiyle Behiç'in odasına çağrıldığında, bu eve gelmesinin üstünden birkaç gün geçmesine rağmen, Behiç tarafından taciz edilmesi nedeniyle derin bir hayal kırıklığı yaşar. Bu olay, Mebrure'nin güvenini bütünüyle sarsar: “[Y]ine bu eve gelecek, bu eğlence âlemlerine katlanacak, zahiren iştirak eder görünecek ve her tehlike ile şiddetli mücadele edecekti.” (74-75) Böylelikle Mebrure bulunduğu ortamın ahlaksız yanlarını da gözlemlemiş olur.

Romanın ortalarına doğru, olayların seyrinin değiştiği görülmektedir. Köşkte sessizlik hakim olmaya başlamış, o yozlaşmış davetlerden eser kalmamıştır. Bu durum aslında ev halkının hoşuna giderek, isteyerek gerçekleşen değişimler değildir ve ev hakkında çıkan dedikodular davete gelenlerle aralarını bozmuştur. Mebrure bu durumdan gayet memnundur. Lüks içinde ama sakin bir hal alan köşk ona daha da cazip gelmeye başlamıştır. Hatta Behiç'in değişerek son derece yapıcı ve kibar birine dönüşmesi de -buna neden olan gerçekleri bilmesede hoşuna gitmeye başlamıştır. Behiç'e öfkesinin yerini, beğeni almaya başlamıştır. Mebrure, Behiç'e içten içe güven duymak istemekte fakat yanılıp da pişman olmaktan korkarak ondan uzak durmaktadır:

“Sonra Behiç’in uzun ve biçimli gölgesi, manalı tavırları, son günlerdeki hareketleri gözünün önüne geldi... Behiç’e mağlup olabileceğini, namustan ibaret servetini kaybedebileceğini hatırlatıyor, tüyleri ürperiyordu.” (114)

Bu durumu gören Behiç hırslanarak Mebrure’nin gözüne girmek için birçok yol denemektedir. Buna Nazmiye Hanım’la Nevin de destek olmaktadır. Ailece ortak bir planla özellikle de Nevin’in desteğiyle Behiç, Mebrure’nin aklını karıştıran geri çeviremeyeceği tekliflerle bir anda karşısına dikilir. Mebrure’ye, babasını bulacağını, Anadolu’yu kendi parasıyla refah içinde gezeceklerini ve Anadolu’da şirin bir çiftlik evi alıp birlikte yaşayabileceklerini, Mebrure’yi çıkardığı otomobil gezisinde, açıklar. Mebrure bu tekliften sonra Behiç’e yakınlık duymaya başlamıştır.

Romanda gelen bu noktada, Nadir Bey’in, arkadaşı olarak gördüğü Mebrure’yi, yozlaşmış bu yaşamın eşiğinden kurtarmak için attığı adımlara tanık olunmaktadır. Yazarın amacı, Nadir Bey’in tutumları üzerinden, ulusal değerlerle gerçek Batılılaşmayı okura hatırlatması yönünden önem taşımaktadır.

Babasını aramaya devam eden Mebrure, Nadir Bey’in desteğiyle sık sık Muhacirîn’e gider oradan da Nadir Bey’e uğrar. Nadir Bey Nafi Bey’in ailesine karşı Mebrure’yi her defasında uyarmaktadır. Mebrure Anadolu’lu Fahri’yle de şans eseri Nadir Bey’in evinde tanışır. Mebrure’nin babasını tanıyan Fahri, onu geçmiş güzel anılara götürmekte ona huzur vermektedir.

Behiç’in Mebrure’ye teklifte bulunduğu sıralarda Fahri’den de Mebrure’ye ilgisini gösteren bir romantik mektup gelir, bu Mebrure’nin kafasını karıştırır. Yazar, Mebrure’yi bir tercihin eşiğine getirerek Batılılaşmanın doğru-yanlışlarını sergilemeye çalışmaktadır. Mebrure’nin elinde iki ayrı yol haritası vardır: Biri Doğuyla yeşermiş doğa-köy uzamını barındıran her şeyiyle mütevazı bir hayat sunan Fahri; diğeryse Batının kültürüyle yükselmiş varsıllık içinde bir hayat sunan Behiç. Yeterince düşündüğünde kendisini ne kadar da Fahri’ye yakın bulsa,

kurtuluş çaresini Behiç'te görmektedir. Bu açmaz onu bocalatarak seçim yapmasını geciktirmiştir ancak kararı Behiç'ten yana olmuştur.

Elbette romanda yanlış Batılılaşmaya tutulanlar romanda Mebrure'yle sınırlı kalmaz. Öyle ki Mebrure her zaman bir yanıyla bu kokuşmuş tutumları iğrenerek izlemektedir:

“Mebrure pekiyi dikkat etti ki, bütün bu insanlar şu evde, yalnız birbirlerine zevk, eğlence ve heyecan vermek için yan yana gelmişlerdi. Bu maksada yürümek için başkaları tarafından kudsî tanınan her şeyi hurafe sanıyorlar, korkmadan çiğniyorlardı.” (73)

Romanda, yazar tarafından yaratılan Güzide figürü de bu şaşalı dünyanın esiri olmaya adaydır. Yazarın ona yüklediği işlev, gençlik yıllarına henüz adım atmış bir kız olarak Batılılaşmayı çevresindekilerin etkisiyle görüp bir tuzak gibi içine çekilmeye başlamıştır. Aslında saf ve iyi kalpli olan Güzide, henüz çocukluğun etkisiyle de aşırı hareketler sergilemektedir. Çevrenin etkisi ve gençlik hevesinin hırsı onu bulunduğu ortamda dikkat çeken biri olmak için çabalamaya zorlamaktadır:

“-Adeta felaket. Bazı insanlar var ki, kendi düştükleri adiliğe seni de düşürmek istiyorlar. -Bundan kurtulmak için ne yapmalı? -Bu eve gelmemeli... Güzide sıçrar gibi şiddetli hareket yaptı: -A... Sonra bir şey ifşa eder gibi mırıldandı: -Kabil değil.” (55)

Uğruna çabaladığı bu dünyada var olmaya ve kendini göstermeye çalışan genç kız, gerçekleşmeyecek bir masal arzulamaktadır. Çevresinin, onu yanlış iten insanlardan oluşması, onun ahlaksız şeylere kapılmasına yol açacaktır ancak bunların hiçbirinin farkında değildir. Her yönüyle yanlış Batılılaşmaya hayranlıkla kapılmış olarak onun izinden gitmektedir.

Romanda Güzide'nin annesi Necmiye Hanım figürü de farklı bir işlevle ortaya çıkarılmaktadır. Kızını korumak ve sakınmak yerine onu adeta evlenmesi için erkeklerin önüne iten bozuk karakterli anne figürü, Güzide'nin örnek aldığı biridir:

“Ebenin etrafında çınlayan kahkahalar, ana kızı o tarafa sürükledi. Gözleri bağlanan Behiç, Refia'nın dekolte omzunda parmaklarını gezdirerek: -Güzide sensin! (...) Güzide iskarpinlerinden birini çıkararak, ufacık, ince ayağını ebenin buruşuk avucuna koydu, sesini kısarak sordu.” (209)

Romanda, Necmiye Hanım kendi çevresinde oldukça 'hoş erkek' ve 'iyi' olarak tanımlanan Siyret'i kızıyla evlendirerek kendilerine ve kızlarına kolaylıkla lüks ortam yaratma çabasındadır. Bu Nevin'in annesi Nazmiye Hanım'da da görülür. Romanda Güzide Siyret'le yaşadıkları sonucunda, bu yanlışlar dünyasında kaybolarak kimliğini kaybetmiş birine dönüşerek romanın sayfalarında da belirsiz bir biçimde kaybolup gitmiştir. O da Nevin gibi tam bir 'sözde kız' olmuştur. Siyret bir zamanlar Nevin'e yaptığı gibi Güzide'yi kullanmıştır. Bunu daha da ileri götürerek kendisine sunulan Güzide'yle evlilik teklifini başka hesaplar yaparak kabul etmiştir. Kısa bir süre sonra Güzide'yi boşayarak yüklü bir tazminatla para elde etme düşüncesindedir. Roman kurgusunda Batıya kapılmış biri olmaya doğru hızla kayan Mevrure'yi de Nevin ve Güzide'den farklı olarak daha etkili bir son beklemektedir.

4. YIKILMA

Peyami Safa'nın Sözde Kızlar romanında, Batılılaşmanın toplum tarafından doğru anlaşılmayarak, aşamalar halinde yanlışların içine sürüklenişi, toplumun başta en biçimlendirici ögesi olan kadından aileye kadar tüm değerleri sekteye uğratması kaçınılmaz olmuş ve toplum çöküntüye uğramıştır. Mevrure figürüyle, kaldığı evde yaşayanlar ve bu evin konuklarıyla kurulan ilişkiler gözlemlendiğinde yanlış anlaşılan Batılılaşmanın toplumun kadın bireylerini nasıl bir çıkmaza götürdüğü tüm ayrıntılarıyla sunulmaktadır:

“Fakat neye yarar? Yaşamak lazım, iyi yaşamak lazım, rahat yaşamak lazım... Mebrure için bu köşkteki refahı, vasıta bolluğunu bırakmak da güçtü. Artık hicretlerin, parasızlıkların, hastalıkların adi ve çirkin üzüntüleriyle titremeğe razı değildi. İzdivaçta aradığı sükûnun birinci şartı da bu refahtan başka ne idi?” (154-155)

Romanda Mebrure'nin kısa bir süre içinde yakaladığı rahat ve mutlu yaşamı, uzun vadede sürdürme hevesine düşerek, bu bozulmuş düşünce yapılarının içine girmeye kalkışması da dikkat çekicidir. Toplum bazen de çare olarak yanlış Batılılaşmanın içine sürüklenmektedir. Mebrure Fahir'le Behiç'i karşılaştırarak, Anadolu kültürüyle Batıyı karşılaştırmaktadır, Behiç'i seçmeye hazırlanır. Bu noktada yazar romanında beklenmedik bir sırrı ortaya çıkarır.

Mebrure'yi çok zaman geçmeden kabul günlerinde tanıştıkları Belma, Nadir Bey'i göndererek, önemli bir konu konuşmak için yanına çağırır. Mebrure, Belma'nın yanına gittiğinde şaşırılmaktadır. Tanıştıklarında davette şık kıyafetlerle bulunan Belma artık solmuş, yıkılmış bir halde yatakta yatmaktadır. Belma 'sözde kız' olarak tükendiğinin farkındadır ve başkalarının da bu tükenişi yaşamamasını düşünerek yaşadıklarını Mebrure'ye anlatmaya karar vermiştir.

Romanda yanlış Batılılaşmanın geldiği son nokta, Belma figürünün Mebrure'ye anlattıkları üzerinden aktarılmaktadır. Belma'nın yaşadıkları bireyler ve toplum için büyük bir yıkımdan başka bir şey değildir. Romanda Belma'nın yaşadıklarıyla, Batılılaşmanın doğru anlaşılmasıyla gelen kaçınılmaz son gösterilmektedir.

Belma kendi gerçeği olan Hatice'yi Mebrure'ye tüm ayrıntılarıyla aktarır. O gençliğinin ilk dönemlerinde Batılılaşmanın sahte ve yalan dolu dünyasının içine girme hevesiyle bu yapay dünyanın her dalını hayatının bir parçası yaparak hayatını, hatta adını ve ailesini

beğenmeyerek kendini etrafına Belma ismiyle tanıtarak bu hayalindeki hayata sığınmaya çalışmıştır:

“Viyana hakkında bir sürü sualler soruyor, cevap aldıkça çıldırır gibi seviniyor, Avrupa’yı hayalen de olsa tanımaktan hoşlanıyordu: ‘Ben aktris olacağım. Evimi barkımı terk edeceğim, ailemden, babamdan, babamdan nefret ediyorum’ diyordun.”

(70)

Kabul ettiği ve arzuladığı isim olan Belma, Avrupalı bir tiyatroçunun adıdır. Yıllarca o kadın gibi olmaya çalışan ama olamayan Belma, aktris olma hayaliyle günlerini geçirmiştir. Kendisine böyle bir yaşam vaadiyle de kullanılmıştır. Böyle bir yaşamın içinde kalıcı ve sağlam bir yeri olmadığını fark etmesine rağmen arzuları ağır basmış ve eskiden sahip olduğunu sandığı sevdiğini de perişanlık içinde, her şeyini feda ederek kaybetmemeye çabalamıştır. “Belma” olmanın Batılılaşmaya yetmediğini görmüştür. Sonuçta başına gelenleri çaresizce kabullenmiş, hatalarını fark etmiş ancak bunları başkasının da yaşamamasını isteyerek aklına ilk gelen ve kendisi gibi tuzağa çekilmeye çalışılan Mebrure’yi korumak istemiştir. Ona tüm olanları ayrıntılarıyla anlatır:

“Burada, şu karşıki evlerde, başka semtlerde, hatta uzak yerlerde, denizaşırı memleketlerde, İstanbul’da ve dışarıda yaşayan bazı genç kızlara, “Heyy yollarını şaşırınlar... Vazifelerini unutanlar... Ne yapıyorsunuz? Nereye gidiyordunuz? Bir adım ilerinizde size bekleyen çukurları ve kuyuları görmeden nereye... nereye?” diye avazım çıktığı kadar uzun bir çığlık koparabilsem...” (179)

Bir davette tanıştığı Behiç, Hatice’ye Avrupa’yı anlatır. Hatice bu ortamlara girdikçe Batıya özenmeye başlar; ailesini, adını, geldiği yeri reddeder. “Hatice” ismini bırakır. Behiç’le ilişki yaşar ve hamile kalır. Ailesinden gizli tuttukları bir dairede hastalıklı bir bebek doğurur,

Behiç'in Viyana'da kaptığı Frengi'nin, kendisine ve bebeğine geçtiğini böylelikle öğrenir. Behiç'ten aldığı parayla ilaç tedavisi görmeye başlar. Behiç bebeği istemediğinden toprağa gömerek öldürür ve kimseye söylememesi için Belma'ya söz verdirtir. Artık hayatına mal olabilecek bir hastalığın tedavisinin parası için de Behiç'e bağlanan Hatice, hastalığının da son evresine gelmiştir. Kendi toplumunun Doğuyla gerilemesi, Batılılaşmanın da hakkıyla anlaşılabilmesi sonucu tüm bunların yaşandığının farkına varmış ancak çoktan tükenmiş olduğunun çıkmazıyla da, zehir içerek intihar etmeyi seçmiştir. Her şeyi Mevrure'ye anlattıktan sonra bunu gerçekleştirir. Arkasından tüm gizemleri açığa çıkaracak hatta ortalığı karıştıracak türde bir mektup bırakmasıysa hem bir iç döküş hem bir hayal kırıklığı hem de bir pişmanlığı içermektedir. Hatice'nin yazdığı mektuptan önce, tüm gerçekleri ağabeyi Salih'e anlatması, onun da Behiç'in peşine düşerek intikam almayı hedeflemesine ve Hatice'den tüm duyduklarının onu ruhsal bunalıma sürüklemesine neden olurken, Behiç'in farklı davranışlarının altındaki nedenleri de ayrıntılarıyla romanın sonunda göstermektedir. Bir kadının yaşadığı mağdurluk bir toplumunun diğer bireylerini ve toplumun genel yapısını da derinden etkilemektedir.

Hatice'nin anlattığı olaylarla, Nadir Bey'in keskin uyarıları ve Fahri'nin desteğiyle Mevrure'nin kararı kesin bir şekilde değişmiştir. Bir daha asla Behiç'i ve onların evini görmemeye karar veren Mevrure, tüm bu bozulmuşluklardan uzaklaşmaya karar vermiştir. Yazar, romanın sonunda Hatice'nin anlattıklarıyla Mevrure'yi çıkmazlardan kurtarmıştır. Yazarın romanının bütünlüğünde vermek istediği de tam olarak budur. Bu sorunlardan zarar görmeden kurtulan Mevrure aynı zamanda romanın sonunda babasının sağ olduğu haberiyle ödüllendirilmiştir. Bunlarla, Mevrure'nin babasıyla ilgili aldığı umut verici haberle ve Fahri'nin tutumuyla, Anadolu'nun hala umut verici değerlerinin olduğu çıkarımına varılabilir. Babası sağdır, kurtulmuştur; adeta vatan gibidir. Diğer yandan Nadir Bey, aldığı eğitim ve akılcı tutumlarıyla bozulmamış, akılcı Batılı düşüncenin doğru ellerdeki sağlığını gösterir.

Nadir Bey, hem bir yanıyla Anadolu'nun sağlam değerlerini yansıtır hem de Batılı eğitimiyle Batının değerlerini yansıtır. Belki de ülkenin o döneminin ihtiyacı bu iki olumlu yaklaşımı birleştirmekten daha fazlası değildir.

5. SONUÇ

Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* romanında, bir toplumun adım adım, bireylerinin yanlış Batılılaşmanın kucağına nasıl sürüklendiğini ve bu sürüklenişin acı sonuçlarının işlendiği görülmektedir. Romanda toplumun bütün yozlaşmışlığı gözler önüne serilmektedir. Yazar bunları yansıtmak için romanı boyunca kadın figürler üzerinden aşama aşama toplumun yanlış Batılılaşmayla tanışıp onun içine hızla sürüklenip en sonunda uğradığı yıkımı gösterir. Öyle ki kadınlar, Batıyla karşılaşmış, onu yanlış tanımış ancak ona özenmiş ve bu yanlışlığın içine sürüklenip orada büyük bir yıkıma uğrayarak felakete sürüklenmişlerdir.

Toplumunu biçimlendirecek olan kadındır. Romanda özellikle kadınların yaşayışları üzerinden, onların bu yozlaşma içinde benliklerini yitirmelerine neden olan toplumsal durum verilirken, yine çarenin kadınlarda olduğu ve Batıyı doğru anlamakla Anadolu'nun özünü korumak gerekliliği belirtilmektedir. Doğunun gericiliğiyle Batının doğru algılanamaması sonucunda ortaya çıkan bozukluğu giderecek çarenin kendi özkaynaklarında yeniden aranmasının kaçınılmazlığı verilmektedir. Romanda Mebrure-Nadir Bey-Fahri arkadaşlığı kurgunun bu bağlamda temelini oluşturmuştur. Bunların karşılığında da Nevin-Behiç-Siyret-Belma arasındaki bozuk ilişkiler kurgulanmıştır.

Bu çalışmada, konu ve sözcük sınırlaması nedeniyle işlenen araştırma sorusundan başka, romanda "*Anadolu'nun savaş gerçeklikleriyle sosyal gerçekliklerinin yansıtılması*" ve "*toplumun aydına bakışı*" konulu tematik diğer çalışmalarda yapılabileceği kanısına varılmıştır.

6. KAYNAKÇA

YAPIT:

Safa, Peyami. *Sözde Kızlar*. İstanbul: Ötüken, 2017.

DİĞER ÇALIŞMALAR:

1- Aktaşlı, H. U. (2011, Ağustos-Eylül-Ekim). “Türk Muhafazakârlığı ve Kemalizm: Diyalektik Bir İlişki.” *Doğu Batı*, 58, 147-163.

2- Çılgın, A. S. (2003, Ocak). “Edebiyata Yansıyan Kriz: *Sözde Kızlar* ve *Zaniyeler* Örneği.” *U. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 139-156.

3- Doğan, M. H. (1976, Temmuz). “Peyami Safa’nın İki Romanı.” *Türk Dili*, 298, 57-67.

4- Durakoğlu, Abdullah, ve İpek Beyza Altıparmak. “‘Sözde Kızlar’ Romanında Batılı ve Doğulu Karakterlerin Karşılaştırılması”. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 6. Cilt, 2016

5- Durna, T. (2008, Yaz). “Türk Modern/Muhafazakâr İmgeleminde Kadının Kamusal Varlığının Sınırları: Falih Rıfkı Atay ve Peyami Safa Örneği” *Kültür ve İletişim*, 11, 75-106.

6- Mardin, Ş. (1995). *Makaleler 4- Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

7- Özön, Mustafa Nihat. *Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük*. 4. baskı, İnkılap, 1988. syf.470, “mebrure” maddesi